

AMERIKANSK MISJONSVITENSKAPELIG LITTERATUR I DET SISTE DESENNIUM

AV O. G. MYKLEBUST

Sambandsstatene er i dag det ledende land i den kristne verdensmisjonen. Også når det gjelder misjonsvitenskapelig forskning og produksjon innehar USA ubestridt førsteplassen.

I.

Det største navn i amerikansk misjonsgransking er K. S. Latourette. Han har siden 1921 vært professor i misjonsvitenskap (og siden 1927 også i asiatiske historie) ved universitetet i Yale. Latourette, som i år fyller 66 år, har bak seg en produksjon som både kvantitativt og kvalitativt raker meget høyt. Her kan vi bare ta med de viktigste arbeidene fra det siste tiåret.

Og da må vi først og fremst nevne hans hovedverk: «A History of the Expansion of Christianity» (syv bind, New York 1937—1945). Dette verket er en vitenskapelig bedrift av første rang. Å gi en samlet fremstilling av den kristne misjonshistorien fra begynnelsen til våre dager, bygd på omhyggelige studier av kildene og litteraturen som foreligger, er vel noe av det aller vanskeligste en i det hele kan innlate seg på. Materialet er overveldende og kan ikke mestres i sin helhet av én mann. Som en av Latourettes amerikanske kolleger har sagt: «Den kristne misjonshistorien er aldri blitt skrevet og kan aldri bli skrevet.» (W. O. Carver: «The Course of Christian Missions» s. 3. Jfr. Latourettes egne ord i «Expansion» I s. X.)

Likevel har Latourette gjort det. Han er den første som har levert en vitenskapelig helhetsfremstilling av all kristen misjon gjennom tidene. Den dristighet han her har lagt for dagen, og den dyktighet han har løst oppgaven med, avkrever den dypeste beundring og respekt. Dette betyr ikke at hans verk er feilfritt. Ekspertene har satt fingeren på flere ting som de mener kan kritiseres eller som er direkte

galt. Men dette forringer ikke verdien av den vitenskapelige innsatsen som her er øvd. Verket har da også overalt høstet den største anerkjennelse. (Se f. eks. de utførlige meldingene av J. S. Whale i *International Review of Missions* 1938 s. 133—135, 1939 s. 579—581, 1940 s. 274—276, 1941 s. 406—410 og 1943 s. 436—439; av K. B. Westman i *Kyrkohistorisk Årsskrift* 1940 s. 271—274, *Svensk Missionstidskrift* 1941 s. 110—115 og 1947 s. 55—57, og *International Review of Missions* 1945 s. 199—202; av John Foster i *Expository Times* 1944 s. 106—108; og av E. A. Payne i *Journal of Theological Studies* 1946 s. 143—155.)

Latourette har sjeldne forutsetninger for å skrive en verdensmisjonens universalhistorie fra de eldste tider og til i dag. Hans språkkunnskaper er imponerende. Foruten fransk og tysk behersker han latin (han er den første protestant som har fått adgang til misjonsarkivene i Vatikanet), italiensk, spansk, hollandsk og de skandinaviske språkene, samt russisk og kinesisk. Som tidligere misjonær i China — for øvrig bare en kort periode — kjenner han misjonsarbeidet på feltet fra første hånd. Også hjemmearbeidet kjenner han gjennom aktiv deltaking i flere år. Han har også foretatt mange og omfattende reiser. Og endelig har han hatt til sin disposisjon et av de største misjonsbibliotekene i verden (*Day Missions Library*, Yale, ca. 33 000 bind).

Latourette disponerer sitt veldige stoff slik: De første fem århundrene (bind I), de tusen årene fra ca. 500 til ca. 1500, «uvisshetens epoke» (bind II), tre sekler i fremskrittets tegn, ca. 1500 — ca. 1800 (bind III), 1800-tallet eller «det store seklet» (bindene IV, V og VI) og tiden 1914—1944, «fremskritt gjennom storm» (bind VII). Verket slutter med et mesterlig resymé (VII s. 483—505). Etter forfatterens mening er kristendommen i dag «videre utbredt og dypere rotfestet mellom flere folk enn i noen tidligere tid» (VII s. 503, jfr. s. 494f.).

Latourette er amerikaner, en kjensgjerning som hans verk bærer tydelig preg av. Det er f. eks. sterkt sosiologisk orientert. Kristendommens innflytelse på omgivelsene og omgivelsenes innflytelse på kristendommen — dette er faktisk de to «ledestjernene» for fremstillingen. Andre typiske trekk er pragmatismen og optimismen. For-

fatteren gjør det dog klart at motivkraften i den kristne misjon gjennom tidene har vært troen på Jesus som Gud og Frelser. Kristendommen er ikke frukten av menneskets bestrebelse, men Guds ufortjente kjærlighetsgave i Kristus. Den er «the quite unmerited grace of God» (VII s. 505). Med disse ordene slutter verket.

Det er ikke mulig å gå nærmere inn på Latourettes opus magnum her. En ypperlig utgreiing gir E. A. Payne i sin artikkel «The Modern Expansion of the Church: Some Reflections on Dr. Latourette's Conclusions», et foredrag holdt i Oxford Society of Historical Theology, mai 1946 (trykt i *Journal of Theological Studies* 1946 s. 143—155).

For dem som ønsker å få del i Latourettes misjonshistoriske innsikt og utsyn, men som enten ikke har anledning til å lese hans store «History» eller som kvier seg for å ta fatt på dette syvbindsverket, kan en vise til et par mindre arbeider av samme forfatter hvor for en stor del de samme synsmåtene blir gjort gjeldende og det samme stoffet blir behandlet, men i sterkt konsentrert form: «Anno Domini Jesus History and God» (New York 1940) og «The Unquenchable Light» (New York 1941). Det siste gir den klareste fremstilling av Latourettes syn på misjonshistorien som en historie i skifting mellom flod og ebbe (hva kan kaller «advance» og «recession») — hvor flod-kreftene dog alltid har hatt overtaket. (Om fremskrittet trass i tilbakeslagene, se s. 176ff, jfr. Anno Domini s. 219 og hele kap. VI, samt artikkelen «Recessions in the Tide of Christian Advance», i *International Review of Missions* 1942 s. 265—274). Også når det gjelder «The Unquenchable Light» er det nok det siste kapitlet som av den alminnelige mann vil bli lest med størst interesse (s. 170—185). Boken er et overbevisende innlegg for sannheten av denne satsen som forfatteren åpner sin fremstilling med: «No fact of history is more amazing than the spread of the influence of Jesus» (s. IX).

Latourettes siste større arbeid hittil er «The Christian Outlook» (New York 1948, engelsk utgave: «The Prospect for Christianity», London 1949). Denne boken gir uttrykk for de samme synsmåtene som de arbeidene av samme forfatter som vi har nevnt ovenfor. Men samtidig er den sterkt aktuelt orientert, ja dens intensjon er nettopp å gi en fremstilling av fremtidsutsiktene for kristendommen på grunn-

lag av en analyse av stillingen som den er i dag. Både analysen og de konklusjoner forfatteren trekker av den, kan diskuteres (jfr. meldingen av «The Prospect for Christianity» i *International Review of Missions* 1949 s. 488—490 av Martin Wight). Men boken gir rike kunnskaper og er i høy grad insiterende.

Et ekumenisk skrift av Latourette er «Toward a World Christian Fellowship» (New York 1939, 6. opplag 1945). Dette skriftet gir en klar, konsis innføring i det kristne verdensfelleskapet i dag — hvorfor det er nødvendig, hva det innebærer, hvordan det blir virkeliggjort og hvilke oppgaver det står overfor.

Av Latourettes historiske arbeider om østen er to kommet i ny og revidert utgave i de siste årene: «The Development of China» (6. rev. utg. New York og Boston 1946) og «The Chinese: Their History and Culture» (3. rev. utg., to bind i ett, New York 1947). En ny bok er «A Short History of the Far East» (New York 1947) — denne historiske fremstillingen er forresten slett ikke så kort: 665 sider i oktavformat! Disse tre verkene utmerker seg alle ved grundighet, vederheftighet og oversiktighet. De er alle solide vitenskapelige arbeider, men likevel lettlesle og interessante. De ypperlige bibliografiske oversiktene fortjener å bli spesielt nevnt.

Når det gjelder gransking og produksjon står misjonsprofessoren fra Yale avgjort i en klasse for seg. Innenfor rammen av denne artikkelen lar det seg dessverre ikke gjøre å gi en fyldigere fremstilling av hans forfatterskap. I et senere hefte av dette tidsskriftet vil en yngre norsk teolog som i flere måneder har studert i Yale, gi en nærmere presentasjon av Latourette som misjonsforsker.

II.

I den misjonsvitenskapelige serien «Studies in the World Mission of Christianity» er det i det tidsrommet vi her behandler, kommet ut flere publikasjoner. «The Family and Its Christian Fulfilment» (New York 1945), redigert av *L. Winifred Bryce* o. fl., er en undersøkelse av det kristne hjem på «misjonsmarken» og gir en verdifull innføring i dette viktige emnet. Boken er «a joint study», et resultat av samarbeid mellom misjonærer, misjonsledere i hjemmearbeidet og andre.

Et meget betydelig misjonsvitenskapelig verk er «New Buildings

on Old Foundations» av *J. Merle Davis*. Forfatteren har spesialisert seg på det han har kalt «den fjerde dimensjonen» i det kristne arbeidet blant de fargete folkene: stabiliseringen av de unge kirkene i deres sosiale og økonomiske miljø (de andre «dimensjonene» er evangelisering, undervisning og sykearbeid). Boken er en ytterst verdifull sammenfatning av de resultater forfatteren har nådd fram til i sine dyptpløyende og omfattende undersøkelser på dette felt (selvhjelpen i de unge kirkene og i det hele selvstendigjøringen av dem: økonomisk, administrativt, åndelig osv.). Jfr. meldingen i Norsk Tidsskrift for Misjon (NOTM) 1947 s. 245—247. «Misjonsøkonomiske» og «misjons sosiologiske» spesialstudier av Davis er: «The Church in the New Jamaica» (1942), «The Church in Puerto Rico's Dilemma» (1942), «The Cuban Church in a Sugar Economy» (1942) og «How the Church Grows in Brazil» (1943), alle New York og London. Vi nevner i denne forbindelsen også to tidligere arbeider av Davis: «The Economic and Social Environment of the Younger Churches» (London 1939) — rapport til «Tambaram 1938» — samt «The Economic Basis of the Church» (bind V i «The Tambaram Madras Series», London 1939, New York 1939).

Et standardverk er også *M. Searle Bates'* «Religious Liberty: An Inquiry» (New York og London 1945), vel den grundigste og mest omfattende undersøkelse som foreligger av religionsfrihetens problem, et problem som ikke minst i misjonsarbeidet er brennende og aktuelt. Vi får først en fyldig fremstilling av religionsfriheten i vår tid og i historien. Så følger en inngående drøfting av dens idé, motiv og plass i lovgivningen. Og det hele sammenfattes på en mesterlig måte i kapitlet «Konklusjoner og forslag». Jfr. meldingen i NOTM 1947 s. 60f.

«The Highway of Print» (New York 1946), av *Ruth Ure*, er en interessant studie i globalt og aktuelt sikt av den viktige arbeidsgrenen i verdensmisjonen som heter kristen litteratur — dens nødvendighet og «historiske geografi», dens planlegging og fremstilling og distribusjon. Boken har en verdifull litteraturliste.

Alle disse bøkene er kommet ut i serien «Studies in the World Mission of Christianity». I samme serien er det også kommet en ny

utgave av *Hendrik Kraemers* mesterverk «The Christian Message in a Non-Christian World», vår tids fremste misjonsteologiske verk. Med sin bibelsk-realistiske forankring, sin enorme kunnskapsfylde, sin borende tenkning og sin vide horisont gir dette verket en ypperlig innføring i den aktuelle kirke- og misjonssituasjonen. Spørsmålet om forholdet mellom evangeliet og de ikke-kristne religionene blir særlig inngående behandlet. Åpenbaringsens, dvs. den bibelske åpenbarings eksklusivitet og absolutthet blir energisk understreket. For øvrig er dette verket så godt kjent at en nærmere omtale av det ikke skulle være nødvendig. Jfr. NOTM 1947 s. 243.

Kraemers store bok ble opprinnelig skrevet for verdensmisjonsmøtet i Tambaram 1938. Som forberedelse for dette møtet ble bl. a. også disse arbeidene utgitt, begge under redaksjon av *Joseph I. Parkes*: «Interpretative Statistical Survey of the World Mission of the Christian Church» (New York og London 1938) og «Directory of World Missions» (New York og London 1938). Til tross for de mere up-to-date oppgavene i «World Christian Handbook» (London 1949) er det statistiske materialet i Parkers «Survey», inkl. den ypperlige analysen av dette materialet, fremdeles det fyldigste vi kan vise til, likeså har den fullstendige fortegnelsen over navn og adresser på de forskjellige protestantiske misjonene i «Directory» fremdeles sin store verdi.

Et forarbeid til verdensmisjonsmøtet i Tambaram er også «Evangelism for the World Today» (New York og London 1938), redigert av *John R. Mott*. Skjønt det er over ti år siden denne boken kom ut, har den like lite som de andre Tambaram-studiene mistet sin aktualitet. Evangeliseringen som program for verdensmisjonen er i dag viktigere enn noensinne. Det er derfor av den største betydning å få fullt lys over den. «Evangelism for the World Today» vil nettopp kaste lys over denne grunnfunksjonen i det kristne misjonsarbeidet. Den gir svar fra 125 kristne ledere verden over på disse tre spørsmålene: hva evangeliseringen innebærer, hvilke sider av den som bør betones i dag, og hvilke resultater den har ført til. De svarene som gis, kan i flere tilfelle diskuteres. Men boken fortjener et inngående studium.

Siden krigen sluttet har Mott som sluttsteinen på sitt livsverk utgitt sine «Addresses and Papers» i seks tykke bind (New York 1946—1947). I denne imponerende samlingen av kildemateriale (taler, brosjyrer, rapporter osv.) har den store lederen av kristne verdensrørsler gjennom et halvt hundreår reist seg et vakkert og varig monument. Fra misjonssynspunkt er bind V av særlig interesse. Det inneholder de viktigste dokumentene i forbindelse med «Edinburgh 1910» og de senere verdensmisjonsmøtene, samt stoff om andre konferanser, om Verdensmisjonsrådet osv., og endelig foredrag og artikler om misjonen fra årene 1922—1944. Jfr. NOTM 1948, s. 189 f.

De verkene og bøkene vi nå har nevnt, har en direkte tilknytning til Verdensmisjonsrådets studie- og forskningsvirksomhet, resp. til det store verdensmisjonsmøtet i Tambaram 1938. Det viktigste verket i forbindelse med «Tambaram 1938» er imidlertid den offisielle rapporten i syv bind med titelen «The Tambaram Madras Series» (New York 1939, også engelsk utgave). For alle som ønsker å sette seg inn i vår tids verdensmisjon, er dette verket av uvurderlig betydning. De ti årene som er gått siden det kom ut, har på ingen måte gjort det mindre aktuelt, snarere tvert om. Titlene på de syv bindene er: «The Authority of the Faith» (I), «The Growing Church» (II), «Evangelism» (III), «The Life of the Church» (IV), «The Economic Basis of the Church» (V), «The Church and the State» (VI) og «Addresses and Other Records» (VII).

III.

Vi nevner til slutt en del andre betydeligere bøker om misjonsvitenskapelige emner utkommet i USA i de siste ti årene.

Først litt om de bøkene *Samuel M. Zwemer* har utgitt. Denne fremragende misjonæren og misjonsforskeren har også vært en produktiv forfatter. Han er nå over 80 år, men han har i sin alderdom vært litterært virksom like til det siste. Det viktigste arbeidet han har skrevet i det tidsrommet denne arikkelen behandler, er vel «Evangelism Today» (New York, London og Edinburgh 1942). «Budskap, ikke metode» — slik beskriver denne boken seg selv i undertitelen. Det er en bok om hva «evangelisering» egentlig innebærer. Evangeliseringens grunn og vesen, hevder forfatteren med Paulus, er for-

kynnelsen av Guds frelse i Jesus Kristus, den korsfestede og oppstandne. Også evangeliseringens «hvorfor» og «hvorledes», samt dens «hvem» gis det svar på.

En annen utmerket innføring i misjonsarbeidets nytestamentlige grunnlag («apostlenes lære og eksempel») er «Into All the World» (2. utg., Grand Rapids, Michigan 1948).

Zwemer er som kjent en av vår tids fremste islam-autoriteter. Et viktig arbeid av ham på dette feltet fra de siste årene er «A Factual Survey of the Moslem World» (New York 1946). Dette skriftet er den siste og mest pålitelige oversikten som foreligger om den muhammedanske verden og det veldige kall til kristen innsats denne representerer. Om muhammedanismen som oppgave og problem for kirken gir en annen bok av Zwemer ypperlig orientering: «The Cross above the Crescent» (Grand Rapids, Michigan 1941).

I forbindelse med Bates' verk om religionsfriheten (se ovenfor) må nevnes en bok av *George P. Howard*: «Religious Liberty in Latin America?». Ved siden av *John A. Mackays* kjente studie «The Other Spanish Christ» (1932) er vel denne boken det betydeligste bidrag vi eier til klarlegging av den religiøse situasjonen i Mellom- og Sør-Amerika. Boken er et overbevisende innlegg for nødvendigheten av evangelisk virksomhet i disse landene. Den har en verdifull innledning av *John A. Mackay*.

I forbindelse med *Ruth Ures* studie i litteraturen som misjonsfaktor (se ovenfor) nevner vi boken «Christian Literature in the Mission World», redigert av *Ralph E. Diffendorfer* — en instruktiv oversikt, men noe énsidig angelsaksisk orientert. Jfr. NOTM 1947 s. 247—249.

Et par dyktige misjonshistoriske helhetsfremstillinger er «The Course of Christian Missions» av *W. O. Carver* (ny revidert utgave, New York osv. 1939), og «An Outline of Missions» av *John Aberly* (Philadelphia 1945). Den siste gir en særskilt inngående behandling av arbeidet og utviklingen på de forskjellige feltene. Boken har gode karter og en fyldig litteraturfortegnelse.

Et interessant arbeid er *E. D. Soper*: «The Philosophy of the Christian World Mission» (New York og Nashville 1943). Forfat-

teren er professor i religionshistorie og misjonsvitenskap ved Garrett Biblical Institute (Evanston, Illinois). Med «Philosophy» menes prinsippene og retningslinjene for arbeidet: det bibelske grunnlaget, hva historien lærer, kristendommen og de ikke-kristne religionene og «verdensmisjonens strategi» (mål og metode, nasjonalismen, innfødte kulturer, den ekumeniske kirken og Guds rike). Over en tredjedel av boken handler om kristendommen som verdensreligion, med apologetisk oppgjør med de andre religionene. Fra «kontinentalt» synspunkt kan de resultatene forfatteren her kommer til, ikke sis å være tilfredsstillende.

Som motstykke til Sopers bok som er avbalansert og akademisk i formen og derfor har noe visst kjølig og reservert ved seg, nevner vi en annen bok som også behandler den kristne innsatsen i verden i dag, men hvor fremstillingen likefrem dirrer av intensitet og overbevisning, av visjon og pasjon: «A Christian Global Strategy», av *Walter W. Van Kirk* (Chicago og New York 1945). I den nye globale æra vi er gått inn i, hevder forfatteren, er en kristen strategi i verdensmålestokk en bydende nødvendighet. Dette blir påvist med hensyn til «hjemmefronten», «Europa-fronten», «den russiske kirken» og «verdensfronten». Hva forfatteren sier om den siste fronten, har for oss størst interesse. Det er særlig to ting han understreker. Vestens evangeliske kirker må gi langt mere til det kristne arbeidet blant de fargete folkene. Og arbeidet for samordning og enhet innen det evangeliske misjonsarbeidet må styrkes og utbygges. I denne forbindelsen går forfatteren energisk inn for opprettelsen av en verdenskomité for kristen strategi (i tilslutning til Verdensmisjonsrådet og om mulig også Verdenskirkerådet), sammensatt av så vel fargete som hvite kristne ledere — med klar forkastelse av den «Atlantsentrisiteten» (aksen New York — London) som hittil har satt sitt preg på den evangeliske verdensmisjonen, og også av alle slike uttrykk som «eldre» og «yngre» kirker, land som «sender» og som «tar imot» osv.

Verdenskristendommen i misjonssikt og som ekumenisk realitet og oppgave er emnet også for en annen amerikansk bok fra etterkrigsårene: «World Christianity Yesterday Today Tomorrow» (New York og Nashville 1947), av *Henry P. Van Dusen*, rektor ved den kjente teologiske høyskolen Union Theological Seminary, New York,

og formann for Verdenskirkerådets «studie-departement». Også denne boken bærer et sterkt preg av utsyn og overbevisning, men den er samtidig skrevet med atskillig større teologisk forståelse og innsikt enn Van Kirks bok. Kirkens største behov i dag er vekkelse, hevder forfatteren. Men tiden kaller også på en enig, en gjenforenet kirke. Og den kaller på misjonen — som forfatteren hyller som våre dagers og hele verdenshistoriens største sak (s. 247, jfr. 254f, 251 ff og 37, samt 134).

Skriftet «Christian World Mission» er ikke et misjonsvitenskapelig arbeid i streng forstand. Det er altfor skissemessig og kaleidoskopisk i karakter til å kunne være det. Men det gir en mangfold av misjonsvitenskapelige glimt, verdifulle og interessante — og fortjener derfor å bli tatt med her. Boken, som er redigert av *W. K. Anderson* og utgitt av Metodistkirkens kommisjon for presteutdannelsen, karakteriserer seg selv som «et kosmopolitisk produkt»: de 30 forfatterne representerer 9 nasjoner (blant disse 2 kinesere, 1 japaner og 1 inder) og 11 forskjellige kristne kirker og samfunn. De mange bidragsyterne gir fremstillingen en egen friskhet og farge. Men kvaliteten varierer sterkt. Som en konsis presentasjon av verdensmisjonens «bakgrunn», «panorama etter verdenskrig II» og «moderne metoder og mål» er boken imidlertid i høy grad instruktiv (skjønt forskeren og fagmannen mange steder vil gjøre sine egne refleksjoner og reservasjoner!). Verden står overfor alternativet Kristus eller kaos, skriver redaktøren i sitt forord. Slekten frelse kan heretter ikke skje gjennom fragmentariske bestrebelser. Det trengs en global innsats. Provinsialisme og nasjonalisme er i dag anakronismer. Alle kristne må gå aktivt inn for verdensmisjonen (s. VII).

En gammel bok som siden krigen er blitt trykt på ny, er «The Foreign Missionary: An Incarnation of a World Movement», av *A. J. Brown*. Denne boken (1. utg. 1907, 2. reviderte utg. 1932) blir tatt med i denne oversikten fordi den er et klassisk verk i den misjonsvitenskapelige litteraturen. En del «foreldt» er den nødvendigvis blitt med årene, men den kjensgjerning at den er kommet i hele 17. opplag, vitner om at vi her har med et virkelig betydelig arbeid å gjøre. Menn som John R. Mott, Eugene Stock og S. M. Zwemer har da også gitt den sin beste anbefaling. Etter noen inn-

ledende kapitler om misjonsarbeidets motiv, mål og administrasjon får vi en fremstilling av misjonærenes kvalifikasjoner, språkstudium, virksomhet og underhold, deres fysiske, intellektuelle og åndelige liv, deres forhold til misjonsstyret og kirken i hjemlandet, til medarbeiderne og den innfødte kirken på feltet, og til kritikerne, og endelig deres vanskeligheter, innsats og belønning. Forfatteren var i 34 år misjonssekretær i Den presbyterianske kirken i USA.